

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

УДК 1:37. 3:337/378

DOI <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2025.2.2.49>

Г. Д. БЕРЕГОВА

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
Херсонський національний технічний університет
ORCID: 0000-0002-2418-7178

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У роботі розкрито філософсько-освітній підхід до формування соціально-комунікативних навичок соціальних працівників та висловлено переконання, що інтеграція філософських ідей із цільовими освітніми практиками є ключем до підготовки ефективних професіоналів, здатних адаптуватися до різноманітних соціальних викликів та сприяти гармонізації суспільних процесів. Окреслено особистість соціального працівника та визначено основні складові соціально-комунікативних навичок: вміння вислухати та зрозуміти проблему клієнта; обізнаність, освіченість, емпатія, емоційна інтелігентність; вміння пояснювати складні речі просто; навички вирішення суперечок; культурна компетентність і толерантність; рефлексивність і здатність до самокритики. Також запропоновано шляхи формування соціально-комунікативних навичок соціального працівника: структуроване навчання та виховання, самонавчання та саморозвиток, практична діяльність. Зазначено, що високий рівень професійної компетентності соціального працівника підтримується навчанням, вихованням, самонавчанням та самовдосконаленням. Особлива увага відводиться курсовій підготовці соціального працівника шляхом участі у спеціалізованих освітніх заходах (програмах підвищення кваліфікації, онлайн-тренінгах, курсах з міжкультурної комунікації та етики). У висновках зазначається необхідність інтеграції філософсько-освітніх постулатів з практичними освітніми методиками створення органічного середовища для стимуляції розвитку особистості з опорою на цінності та етичні аспекти людської життєдіяльності. Також підкреслено, що філософсько-освітній підхід до формування соціально-комунікативних навичок відкриває перед соціальним працівником широкі можливості для особистісного та професійного зростання, оскільки допомагає оволодіти методами ефективного спілкування, розвивати внутрішню чутливість, емпатію та критичне мислення, що є запорукою якісної соціальної роботи.

Ключові слова: філософія освіти, особистість, соціальний працівник, соціально-комунікативні навички, структуроване навчання, курсова підготовка, практична діяльність.

H. D. BEREHOVA

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Economics, Entrepreneurship
and Economic Security
Kherson National Technical University
ORCID: 0000-0002-2418-7178

THE WORLDVIEW-FORMING POTENTIAL OF PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE IN THE PROFESSIONAL TRAINING SYSTEM OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF SOCIAL WORK

The article discusses the importance of integrating philosophical ideas with purposeful educational practice for the effective training of social workers who are able to adapt to various social challenges and contribute to the harmonization of social processes. It also outlines the personality of a social worker and the ways of forming his social and communicative skills, including structured training, self-study and practical experience. The personality of a social worker is outlined and his main components of social and communicative skills are identified: the ability to listen and understand the client's problem; awareness, education, empathy, emotional intelligence; the ability to simply explain complex things; dispute resolution skills; cultural competence and tolerance; reflexivity and the ability to self-criticism. It also suggests ways of forming the social and communicative skills of a social worker: structured training and education, self-study and self-development, practical activity. The text emphasizes the importance of continuous learning and self-improvement to maintain a high level of professional competence. Furthermore, the article emphasizes the value of specialized educational activities, such as curricula and courses on intercultural communication and ethics, in the training of social workers. The conclusion indicates the need for a holistic approach that combines philosophical and educational principles with practical methods to create an environment that promotes personal development

based on values and ethical considerations. It is also emphasized that the philosophical and educational approach to the formation of social and communicative skills opens up wide opportunities for personal and professional growth for the social worker; as it helps to master the methods of effective communication, develop inner sensitivity, empathy and critical thinking, which is the key to high-quality social work.

Key words: *philosophy of education, personality, social worker, social and communicative skills, structured learning, course preparation, practical activity.*

Постановка проблеми

Соціально-комунікативні навички є запорукою ефективного спілкування, встановлення довірчих відносин та вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності соціального працівника.

Сучасна соціальна дійсність вимагає від фахівця не лише практичних умінь, а й глибокого розуміння моральних, етичних і філософських засад людського буття. Саме тут філософсько-освітній підхід стає невід'ємною складовою підготовки, спрямованою на всебічний розвиток особистості та міжособистісного спілкування.

Формулювання мети дослідження

Метою цієї роботи є окреслення методологічної функції філософії освіти у формуванні особистості соціального працівника; визначення основних соціально-комунікативних навичок соціального працівника; акцентуація ціннісних і етичних аспектів у роботі та соціальних дослідженнях соціального працівника.

Викладення основного матеріалу дослідження

Формування особистості майбутнього фахівця в галузі соціальної роботи, майбутня професійна діяльність якого буде пов'язана з нагальними проблемами суспільства, особливого значення набуває світоглядно-формуючий потенціал філософських знань, «філософія формує науковий світогляд, ціннісні орієнтації та життєві позиції майбутнього професіонала, а отже, є основою гуманізації всієї системи сучасної вищої освіти» [4, с. 344].

Методологічна функція філософії освіти у формуванні особистості

Сучасна філософія освіти виконує методологічну функцію у формуванні особистості фахівця. Філософія освіти є розділом соціальної філософії, який досліджує природу освіти, її цілі та проблеми. Також тут розглядаються концепції та передумови теорій освіти. Це міждисциплінарна сфера, яка черпає натхнення з різних дисциплін як у філософії, так і за її межами, як-от етика, політична філософія, психологія та соціологія.

Відправною точкою сучасних філософських досліджень освіти є ідентифікація освітніх практик і цілей, які ними керують. Освіта може бути широко охарактеризована як сприяння кращим формам навчання та особистісного розвитку за допомогою освітніх практик.

Філософія освіти, зазначає Р.Каррен, порушує п'ять основних запитань: Які цілі освіти? Яким має бути зміст освіти? Як має здійснюватися освітній процес? Як визначаються освітні повноваження? Які обов'язки передбачає навчання? «Відповіді на ці нормативні питання про освіту зазвичай починаються з уявлень про природу освіти, але вони часто ґрунтуються на філософських, емпіричних і гібридних твердженнях про людський розвиток, раціональність, добробут, свободу, мотивацію, чесноти, знання, розуміння, мову, спілкування, співпрацю, вимірювання, досвід, демократію, справедливе суспільство, роботу та ін.» [1].

Р. Каррен разом із міжнародною командою видатних філософів у «Довіднику з філософії освіти» порушує найважливіші питання освіти. Серед фундаментальних питань розглядаються цілі освіти, освітні повноваження, роль цінностей і переконань у виборі освіти, а також фундаментальні питання про людське пізнання, навчання, благополуччя та ідентичність [3].

Особлива увага приділяється формуванню особистісних якостей, які вважаються необхідними для успішної життєдіяльності людей і суспільств: виховання інтелектуальних чеснот і чеснот характеру, природа та формування досвіду, чесноти стоїків та інтелектуальні вади людини.

Також у підручнику розглядаються фундаментальні та сучасні питання освітньої справедливості, від рівних можливостей для отримання освіти, расового домінування та мовної справедливості в освіті до освітніх проблем масової міграції, глобальної освітньої справедливості, освіти працюючих дітей у всьому світі, вартості вищої освіти та висхідної мобільності. Освітня практика окреслює суперечливі аспекти сучасної освіти: суперечки навколо свободи слова та навчання спірним питанням; антирасизм, стійкість і статеве виховання тощо [3].

Особистість соціального працівника

Соціальна робота значною мірою залежить від здатності підтримувати глибокий зв'язок з окремими людьми та громадами. На практиці соціальні працівники застосовують ці соціально-комунікативні навички для зміцнення довіри, сприяння розумінню та створення середовища, сприятливого для зцілення та розширення можливостей.

Соціальні працівники у спілкуванні з клієнтами повинні дотримуватися своєрідного морального кодексу: чесність і прозорість; уникнення шкоди етичній проблемі та виклики тощо.

Для успішного формування особистості соціального працівника необхідні певні педагогічні умови. До таких умов І. Іонова відносить «спеціально створені обставини, за яких відбувається стимулювання прагнення майбутніх соціальних працівників до самореалізації, професійного зростання і розвитку в галузі соціальної роботи».

Дослідниця також визначає педагогічні основні умови професійної спрямованості майбутніх соціальних працівників, серед яких передусім спрямування мотиваційної сфери майбутніх соціальних працівників на здобуття професії соціального працівника, формування ціннісного ставлення до професії соціального працівника та оволодіння майбутніми соціальними працівниками професійними знаннями і вміннями [9, с. 160].

Навчанню соціальних працівників присвячено досить велику кількість наукових робіт, у яких йдеться про формування особистості соціального працівника та його майбутню діяльність, особистісні якості: відповідальність, комунікативність, емпатія, деонтологічна культура, духовність [7, 10, 12–19].

Так, Д. Бирик обґрунтовує модель формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників, яка складається з цільового, організаційного, змістовно-методичного, результативного блоків. Також дослідниця визначає організаційно-педагогічні умови формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки: створення школи соціального лідерства, розроблення вибіркового навчальних дисциплін тощо [5, с. 483].

Однією з ключових складових сучасного підходу до підготовки соціальних працівників є *менторство*, оскільки допомагає об'єднати теоретичні знання з практичним досвідом та сприяє розвитку як професійних, так і особистісних компетенцій.

Слід додати, що багато робіт з філософії освіти зосереджуються прямо чи дотично на освітньому процесі, зокрема на формуванні світогляду особистості. Так, Г. Васянович, Р. Лаврецький і М. Нагірняк акцентують свою увагу на формуванні такої індивідуальної якості як національний патріотизм, головним чинником якого є духовність, а також обґрунтовують систему методів виховного впливу на здобувачів вищої освіти соціального профілю [6, с. 43]. А. Заблоцький розглядає підготовку майбутніх працівників соціальної сфери до роботи в різних формах сімейного виховання, виокремлюючи специфічні принципи цієї підготовки – людиноцентризму, раціонального використання ресурсів, виважених рішень, індивідуальної та соціальної значущості [8, с. 220].

З огляду на ці наукові роботи й багато інших, слід зазначити, що в найширшому розумінні освіта включає й виховання особистості, що відбувається також і в різних інших сферах, наприклад, вдома, у бібліотеках, музеях або в громадських засобах масової інформації.

Вдосконалення навичок соціальної роботи протягом усього життя передбачає *самонавчання* соціального працівника, адже це безперервна подорож, яка включає як структуроване навчання, так і практику в реальному світі. Так, Лякішева А. розкриває сутність самоосвіти та її значення у розвитку соціальних навичок у майбутніх соціальних працівників, зокрема йдеться про «soft skills» як універсальні, надпрофесійні навички (загальні компетенції), які забезпечують адаптацію в соціумі та успішне кар'єрне зростання [11, с. 26].

Отже, особистість соціального працівника формується шляхом навчання, виховання та самонавчання.

Формування особистості соціального працівника передбачає формування у нього певного набору соціально-комунікативних навичок.

Соціально-комунікативні навички соціального працівника

Соціально-комунікативні навички соціального працівника є комплексом умінь та особистісних характеристик, що дозволяють фахівцю ефективно взаємодіяти з різними групами населення, встановлювати довірливі стосунки та успішно вирішувати конфліктні ситуації. Ці навички є основою для створення комфортного середовища, де кожен клієнт відчуває підтримку та розуміння.

До основних складових соціально-комунікативних навичок слід віднести такі, як-ом: вміння вислухати та зрозуміти проблему клієнта (активне слухання та сприйняття); людяність (обізнаність, освіченість, емпатія, емоційна інтелігентність); вміння пояснювати складні речі просто (ясність і чіткість у спілкуванні); навички вирішення суперечок (знання з конфліктології); культурна компетентність і толерантність; рефлексивність і здатність до самокритики.

Соціальний працівник повинен не лише чути слова співрозмовника, а й уважно спостерігати за невербальними сигналами, такими як міміка, жестикулювання та тон голосу – це дозволяє глибше зрозуміти емоційний стан клієнта та визначити основні проблеми, з якими він стикається.

Емпатія є здатністю співпереживати емоціям іншої людини, і вона стає вирішальною для встановлення довірливих стосунків. Емоційна інтелігентність допомагає соціальному працівнику розпізнавати власні почуття, а також зрозуміти емоції клієнта, що дозволяє коригувати свою поведінку та ефективно реагувати на стресові ситуації.

Уміння пояснювати складні речі простою мовою є необхідним для успішного контакту з клієнтами з різним рівнем освіти та досвіду. Лаконічність, логічність викладу та застосування конкретних прикладів сприяють кращому сприйняттю інформації і знижують ризик непорозумінь.

В умовах роботи з людьми часто виникають напружені ситуації або конфлікти. Соціальний працівник повинен вміти конструктивно розглянути проблему, забезпечуючи відкритий діалог між сторонами та знаходячи компромісні рішення, розуміючи, що поява суперечок може бути природною частиною міжособистісного спілкування.

У роботі соціального працівника важливо враховувати культурний контекст життя клієнта. Поважаючи різноманітність традицій, мов і світоглядів, фахівець може створити атмосферу поваги та взаєморозуміння, що стимулює відкритість і бажання співпрацювати.

Постійний аналіз власної діяльності, усвідомлення сильних і слабких сторін у власних комунікативних підходах дозволяє соціальному працівнику постійно вдосконалювати свої вміння. Саморефлексія сприяє розвитку критичного мислення і допомагає адаптувати методи роботи до нових соціальних викликів.

Як бачимо, безперечним є значення соціально-комунікативних навичок у практиці соціальної роботи, адже розвинені соціально-комунікативні навички дозволяють соціальному працівникові ефективно: налагоджувати відкритий діалог (створювати середовище, де клієнт відчуває себе почутим і зрозумілим, що сприяє більш глибокому розумінню його потреб); вирішувати конфлікти (вчасно розпізнавати й залагоджувати суперечливі ситуації завдяки конструктивній комунікації і пошуку компромісів); працювати в мультикультурному середовищі (забезпечувати індивідуальний підхід до кожного клієнта з урахуванням його культурного контексту, що сприяє зменшенню соціальної нерівності); підтримувати емоційну стабільність (ефективно реагувати на емоційні потрясіння клієнтів, сприяючи відновленню психологічного комфорту та довіри).

На практиці соціально-комунікативні вміння є не тільки професійною вимогою, а й ключем до успішного вирішення соціальних проблем. Вони формуються через спеціалізоване навчання, практичний досвід, стажування та наставництво, що дозволяє соціальному працівнику глибше зрозуміти соціокультурний контекст, адаптуватися до змін і ефективно реагувати на різноманітні потреби клієнтів.

Соціально-комунікативні навички є комплексом компетенцій, що включає активне слухання, емпатію, чіткість викладу, здатність вирішувати конфлікти та культурну чутливість. Вони є основою для створення довірливих відносин і забезпечення ефективного обміну інформацією у роботі соціального працівника. Розвиток цих навичок сприяє як професійному зростанню, так і особистісному вдосконаленню фахівця, що в кінцевому результаті покращує якість надання соціальних послуг.

Курси для набуття та розвитку соціально-комунікативних навичок соціального працівника можна умовно розділити на кілька груп – від спеціалізованих програм підвищення кваліфікації до онлайн-тренінгів, що орієнтовані на розвиток «soft skills». Розглянемо основні категорії:

1. Підвищення кваліфікації соціальних працівників. Такі програми зазвичай охоплюють теоретичні аспекти соціальної роботи, етику, психологію, а також розвиток навичок активного слухання, поведінкових моделей вирішення конфліктів і побудови міжособистісного спілкування. Ці курси допомагають не тільки розширити професійні знання, а й сформувати емоційну чутливість та здатність емпатійно реагувати на потреби клієнтів.

2. Курси з комунікацій і розвитку «soft skills». Це програми з активного слухання, невербальної комунікації, емоційного інтелекту та кризового втручання. Такі курси допомагають розвивати здатність чітко висловлювати думки, вести конструктивні діалоги та ефективно вирішувати конфлікти. Багато з цих курсів доступні як у безкоштовному, так і в платному форматі, що дозволяє вибрати варіант залежно від фінансових можливостей та попереднього досвіду.

3. Інтеркультурна комунікація та етика. Оскільки діяльність соціального працівника часто супроводжується взаємодією з представниками різних культур та соціальних груп, курси з міжкультурної комунікації є не менш важливими. Вони дають розуміння соціальних норм, специфіки культурних особливостей та етичних стандартів, що сприяє створенню довірчих стосунків із клієнтами незалежно від їхнього походження.

4. Психологія і рефлексивні практики. Для поглибленого розуміння емоційної сфери важливо опановувати базові знання психології. Курси, що присвячені основам психології, емоційній грамотності та методам самоаналізу, допомагають соціальним працівникам розвивати критичне мислення та рефлексивність, що є ключовими для ефективної роботи у стресових ситуаціях.

На практиці курсова підготовка часто комбінує теоретичні блоки з інтерактивними тренінгами, симуляціями та аналізом кейсів, що дає можливість застосувати набуті знання у реальних або змодельованих ситуаціях. Варто звертати увагу на пропозиції як від державних установ, так і від приватних онлайн-платформ – це дозволить підібрати програму, яка найкраще відповідає професійним потребам та етапу розвитку конкретного спеціаліста.

Таким чином, інтегроване навчання через різноманітні курси дозволяє соціальному працівнику не лише вдосконалити свої комунікативні навички, а й розвинути етичну свідомість, емоційну грамотність та здатність до інтеграції культурних особливостей у щоденну практику.

Цінності та етичні аспекти у роботі соціального працівника

Розуміння етичних принципів та їх впливу на дослідження допомагає соціальним працівникам проводити наукові роботи з максимальною чесністю та відповідальністю.

Соціальні дослідники стикаються з різними етичними викликами, такими, як: забезпечення добровільної участі й інформованої згоди; захист конфіденційності та приватності учасників; відповідальність за подання точних і достовірних даних, уникнення маніпуляцій та неправомірного впливу на учасників.

Ось кілька прикладів етичних дилем, які можуть виникнути у процесі роботи соціального працівника: розгляд чутливих тем, таких як насильство або дискримінація, може призвести психологічні травми учасників; конфлікти інтересів, коли соціальний працівник може мати особисту вигоду від певних результатів; виявлення незаконних дій чи діяльності соціального працівника.

Слід також тут навести і набір сучасних стратегій для самонавчання та самовдосконалення особистості соціального працівника (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегії вдосконалення соціально-комунікативних якостей особистості соціального працівника

Стратегія	Дії	Очікуваний результат
Самооцінка	Поміркуйте, визначте свої сильні/слабкі сторони, занотуйте їх	Чітке розуміння галузей для покращення
Зворотній зв'язок	Отримайте інформацію від колег, керівників і клієнтів	Індивідуальні стратегії особистісного та професійного зростання
Професійний розвиток	Запишіться на курси, майстер-класи та семінари	Поглиблені теоретичні знання та практичні навички
Симуляція та рольова гра	Участь в інтерактивних стажуваннях та тематичних дослідженнях	Покращена готовність до реальних умов і управління кризовими ситуаціями
Культурна компетентність	Відвідайте тренінги з культурної чутливості та беріть участь у громадській роботі	Краща взаємодія з різними групами клієнтів
Наставництво	Зв'яжіться з досвідченими соціальними працівниками та приєднайтеся до супервізії	Глибоке керівництво, підтримка та розуміння
Будьте в курсі	Читайте актуальну літературу та приєднуйтеся до професійних мереж	Інформовані практики та постійні інновації

Інтегруючи вище зазначені стратегії самовдосконалення, соціальні працівники можуть створити комплексний підхід до вдосконалення ваших навичок соціальної роботи. Безперервне навчання, практичне застосування та безперервні роздуми є ключовими для оволодіння такою ж динамічною та складною сферою, як соціальна робота.

Цінності та етика відіграють центральну роль також й у соціальних дослідженнях. Вони забезпечують те, що дослідження проводяться чесно, прозоро та з повагою до прав усіх учасників. Етика допомагає уникати шкоди для учасників та суспільства, а також забезпечує достовірність та надійність результатів.

У забезпеченні відповідності досліджень етичним нормам відіграють важливу роль етичні комітети, котрі перевіряють дослідницькі проекти, надають рекомендації та контролюють дотримання етичних стандартів. Крім того, багато наукових установ мають внутрішні керівництва з етики, які допомагають дослідникам уникати етичних порушень.

Як бачимо, цінності та етичні аспекти є невід'ємною частиною соціального дослідження, адже вони забезпечують чесність, прозорість і повагу до прав усіх учасників. Дотримання етичних принципів дозволяє соціальним працівникам проводити дослідження соціальної реальності з максимальною відповідальністю та достовірністю.

Висновки

Вище викладене дозволяє зробити деякі висновки.

1. Філософсько-освітній підхід до формування соціально-комунікативних навичок відкриває перед соціальним працівником широкі можливості для особистісного та професійного зростання. Такий підхід допомагає не лише оволодіти методами ефективного спілкування, а й розвивати внутрішню чутливість, емпатію та критичне мислення, що є запорукою якісної соціальної роботи. Інтеграція філософських ідей із цільовими освітніми практиками стає ключем до підготовки ефективних професіоналів, здатних адаптуватися до різноманітних соціальних викликів та сприяти гармонізації суспільних процесів.

2. Особистість соціального працівника формується протягом усього шляхом навчання, виховання та самонавчання. Формування особистості соціального працівника передусім передбачає формування у нього певного набору соціально-комунікативних навичок у вищому навчальному закладі, де однією з ключових складових сучасного підходу до підготовки соціальних працівників є менторство (допомагає об'єднати теоретичні знання з практичним досвідом та сприяє розвитку як професійних, так і особистісних компетенцій). У широкому розумінні освіта соціального працівника включає і виховання особистості, що залежить від здатності підтримувати глибокий зв'язок з окремими людьми та громадами та діяти відповідно до морального кодексу (чесність, прозорість, уникнення шкоди тощо). Вдосконалення навичок соціальної роботи передбачає самонавчання соціального працівника (структуроване навчання, практична діяльність).

3. Безперечним є значення соціально-комунікативних навичок у практиці соціальної роботи, адже розвинені соціально-комунікативні навички дозволяють соціальному працівникові ефективно: налагоджувати відкритий діалог (створювати середовище, де клієнт відчуває себе почутим і зрозумілим, що сприяє більш глибокому розумінню його потреб); вирішувати конфлікти (вчасно розпізнавати й залагоджувати суперечливі ситуації завдяки конструктивній комунікації і пошуку компромісів); працювати в мультикультурному середовищі (забезпечувати індивідуальний підхід до кожного клієнта з урахуванням його культурного контексту, що сприяє зменшенню

соціальної нерівності); підтримувати емоційну стабільність (ефективно реагувати на емоційні потрясіння клієнтів, сприяючи відновленню психологічного комфорту та довіри).

4. Високий рівень професійної компетентності соціального працівника підтримується навчанням, вихованням, самонавчанням та самовдосконаленням. Інтегроване навчання через різноманітні курси дозволяє соціальному працівнику розвинути етичну свідомість, емоційну грамотність та здатність до інтеграції культурних особливостей у щоденну практику. Курсова підготовка та перепідготовка соціального працівника охоплює програми підвищення кваліфікації, онлайн-тренінги, курси з міжкультурної комунікації та етики тощо.

5. Сучасна освіта соціальних працівників має рухатися у напрямку інтеграції філософських постулатів з практичними освітніми методиками, створюючи середовище, яке стимулює розвиток особистості в усіх її вимірах, де цінності та етичні аспекти є невід'ємною частиною соціального життя та забезпечують чесність, прозорість і повагу до людей.

Список використаної літератури

1. Curren, Randall. (2025). Philosophy of Education. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2025 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2025/entries/education-philosophy/>
2. Curren, Randall. (2023). Aristotle on Civic Education, Friendship, and Democracy. in Julian Culp, Johannes Drerup, and Douglas Yacek, eds., *Cambridge Handbook of Democratic Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Curren, Randall. (2022). *Handbook of Philosophy of Education*. New York : Routledge.
4. Берегова, Г., & Костючков, С. (2024). Світоглядно-формуючий потенціал філософських знань у системі професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи. *Psychology Travelogs*, (4), 344–354. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-33>
5. Бибик Д. (2020). Модель формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки. *Social work and education*. 7 (4). С. 483–496. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socworkeduc_2020_7_4_8
6. Васянович, Г. П., Лаврецький, Р. В., Нагірняк, М. Я. (2024). Духовність як головний чинник національно-патріотичного виховання особистості майбутнього соціального працівника. *Публічне управління та соціальна робота*, 1, 43–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2024-1-7>
7. Дітковська, Л. А. (2021). Формування цифрової компетентності майбутніх соціальних працівників. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 199, 109–114.
8. Заблоцький, А. Р. (2023). Підготовка майбутніх працівників соціальної сфери до роботи в різних формах сімейного виховання. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, (17), 220–227. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-17.27>
9. Іонова, І. (2019). Педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 11(1). С. 160–163. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_11\(1\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_11(1)_36)
10. Кочубей, Т., & Ткачук, Ю. (2021). Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2 (7), 42–51.
11. Лякішева А. Роль самоосвіти у розвитку соціальних навичок майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. Вип. 1 (12). С. 26–34. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305066](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305066)
12. Петрова, Т. В. (2024). Превентивна діяльність соціального працівника щодо впливу інтернет-ресурсів на формування агресивності підлітків <http://hdl.handle.net/123456789/2007>
13. Поліщук, В. (2022). Формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної роботи: системний підхід. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2(9), 281–288.
14. Сай, Д. В. (2023). Формування деонтологічної культури майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2023. 150 с.
15. Сайко, Н., & Бацман, О. (2023). Модель підготовки майбутніх соціальних працівників до соціально-реабілітаційного процесу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 1, 2(106).
16. Сургова, С. Ю. (2021). Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності: монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с.
17. Червоненко, К. С. (2022). Формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників у процесі волонтерської діяльності. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 85. Серія 5. С. 217–222. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.46>
18. Шевченко, К. Р. (2024). Формування професійної компетентності соціального працівника в системі неформальної освіти. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. 61 с.
19. Юрків, Я. І. (2021). Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05; ЛНУ ім. Тараса Шевченка. Старобільськ, 2021. 44 с.

References

1. Curren, Randall. (2025). Philosophy of Education. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2025 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2025/entries/education-philosophy/>
2. Curren, Randall. (2023). Aristotle on Civic Education, Friendship, and Democracy. in Julian Culp, Johannes Drerup, and Douglas Yacek, eds., *Cambridge Handbook of Democratic Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Curren, Randall. (2022). *Handbook of Philosophy of Education*. New York : Routledge.
4. Berehova, H., & Kostyuchkov, S. (2024). Svitohliadno-formuiuchy i potentsial filosofskykh znan u systemi profesiinoy pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv u haluzi sotsialnoi roboty [The worldview-forming potential of philosophical knowledge in the system of professional training of future specialists in the field of social work]. *Psychology Travelogs*, (4), 344–354. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-33> [in Ukrainian].
5. Bybyk D. (2020). Model formuvannia sotsialnoho liderstva u maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh profesiinoy pidhotovky [Model of social leadership formation in future social workers in professional training conditions]. *Social work and education*. 7(4). S. 483–496. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socworkeduc_2020_7_4_8 [in Ukrainian].
6. Vasianovych, H. P., Lavretskyi, R. V., Nahirniak, M. Ya. (2024). Dukhovnist yak holovnyi chynnyk natsionalno-patriotychnoho vykhovannia osobystosti maibutnoho sotsialnoho pratsivnyka [Spirituality as the main factor in the national-patriotic education of the personality of a future social worker]. *Publichne upravlinnia ta sotsialna robota*, 1, 43–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2024-1-7> [in Ukrainian].
7. Ditkovska, L. A. (2021). Formuvannia tsyfrovoy kompetentnosti maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv [Formation of digital competence of future social workers]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, 199, 109–114 [in Ukrainian].
8. Zablotskyi, A. R. (2023). Pidhotovka maibutnykh pratsivnykiv sotsialnoi sfery do roboty v riznykh formakh simeinoho vykhovannia [Preparing future social workers for work in various forms of family upbringing]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoï oblasnoï humanitarno-pedahohichnoï akademii imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohichni nauky*, (17), 220–227. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-17.27> [in Ukrainian].
9. Ionova, I. (2019). Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoy spriamovanosti maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv [Pedagogical conditions for the formation of professional orientation of future social workers]. *Innovatsiina pedahohika. Vyp. 11(1)*. S. 160–163. Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_11\(1\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_11(1)_36) [in Ukrainian].
10. Kochubei, T., & Tkachuk, Yu. (2021). Sotsialni navychky soft skills u systemi kompetentnosti maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv [Social soft skills in the system of competencies of future social workers]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, 2 (7), 42–51 [in Ukrainian].
11. Liakisheva A. Rol samoosvity u rozvytku sotsialnykh navychok maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv [The role of self-education in the development of social skills of future social workers]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2024. Vyp. 1 (12). S. 26–34. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305066](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305066) [in Ukrainian].
12. Petrova, T. V. (2024). Preventyvna diialnist sotsialnoho pratsivnyka shchodo vplyvu internet-resursiv na formuvannia ahresyvnosti pidlitkiv [Preventive activities of a social worker regarding the influence of Internet resources on the formation of aggressiveness of adolescents]. <http://hdl.handle.net/123456789/2007> [in Ukrainian].
13. Polishchuk, V. (2022). Formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti u maibutnykh fakhivtsiv sotsialnoi roboty: systemnyi pidkhid [Formation of social responsibility in future social work specialists: a systemic approach]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, 2(9), 281–288 [in Ukrainian].
14. Sai, D. V. (2023). Formuvannia deontologichnoi kultury maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv u zakladakh vyshchoï osvity [Formation of deontological culture of future social workers in higher education institutions]. *ChNU im. Petra Mohyly. Mykolaiv*, 2023. 150 s. [in Ukrainian].
15. Saiko, N., & Batsman, O. (2023). Model pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do sotsialno-reabilitatsiinoho protsesu [Model of training future social workers for the social rehabilitation process]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. 1, 2 (106) [in Ukrainian].
16. Surhova, S. Yu. (2021). Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do preventyvnoi diialnosti [Preparation of future social workers for preventive activities]: monohrafiia. Mykolaiv: Ilion, 2021. 252 s. [in Ukrainian].
17. Chervonenko, K. S. (2022). Formuvannia profesiinoy mobilnosti maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv u protsesi volonterskoï diialnosti [Formation of professional mobility of future social workers in the process of volunteering]. *Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Vypusk 85. Seriya 5. S. 217–222. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.46> [in Ukrainian].
18. Shevchenko, K. R. (2024). Formuvannia profesiinoy kompetentnosti sotsialnoho pratsivnyka v systemi neformalnoi osvity [Formation of professional competence of a social worker in the system of informal education]. *Zaporizhzhia: ZNU*, 2024. 61 s. [in Ukrainian].
19. Yurkiv, Ya. I. (2021). Teoriia i praktyka profesiinoy pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pedahohiv ta sotsialnykh pratsivnykiv do roboty iz vrazlyvnyimi katehoriiami naselennia [Theory and practice of professional training of future social educators and social workers for work with vulnerable categories of the population]: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.05; LNU im. Tarasa Shevchenka. Starobilsk, 2021. 44 s. [in Ukrainian].